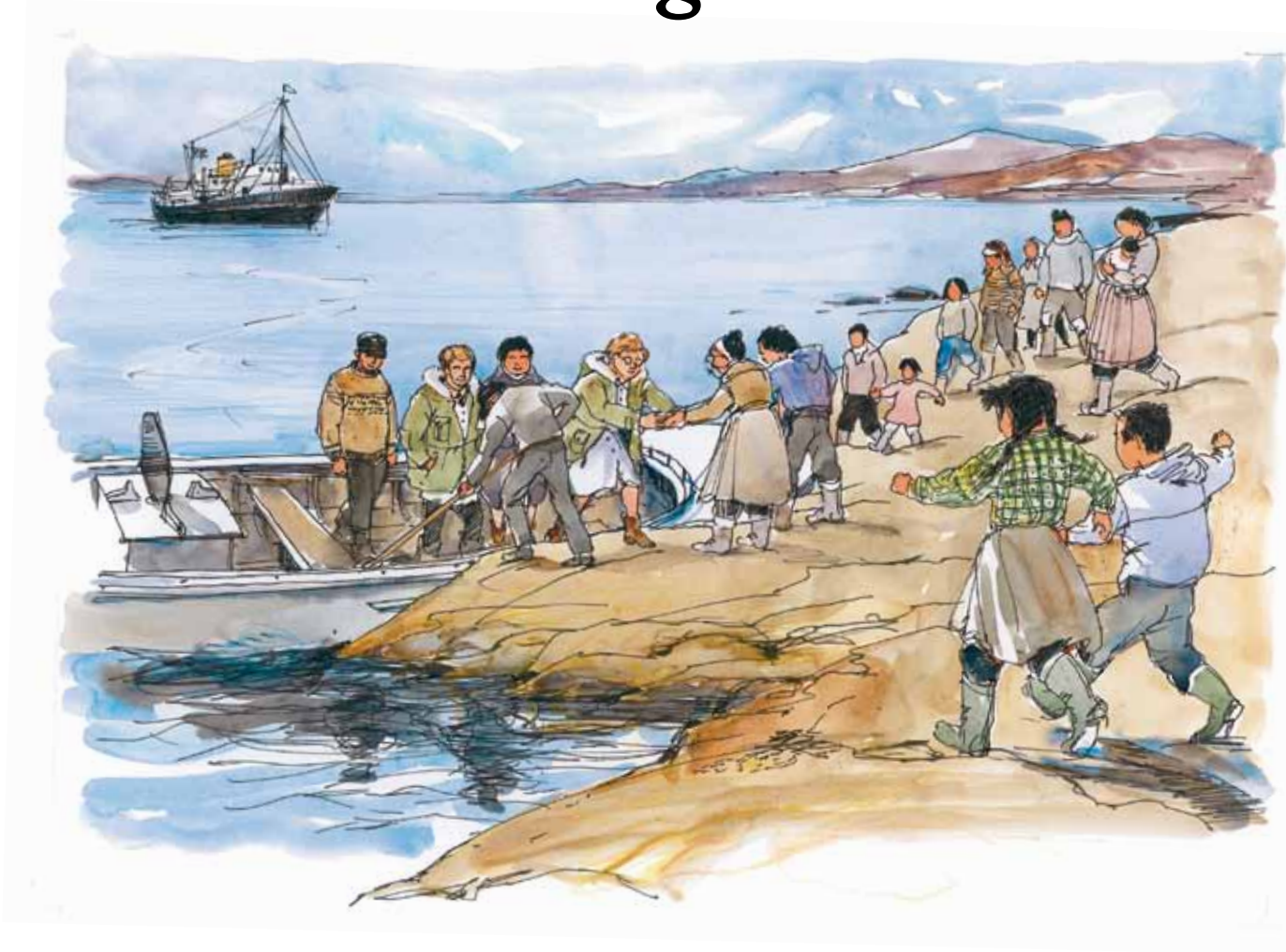
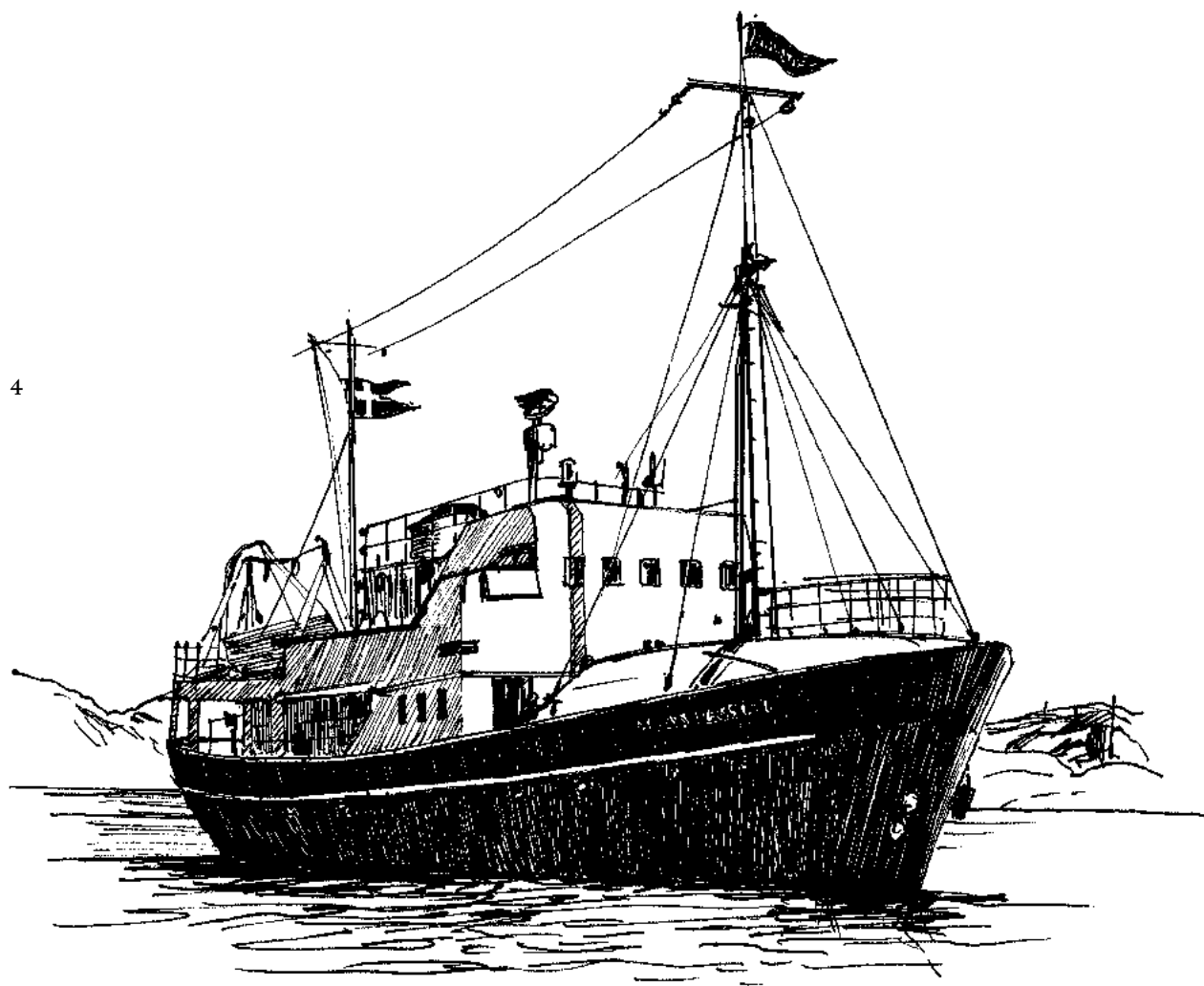

Leif Aidt

Misigssût

- Kampen mod TB i Grønland fra 1950'erne til i dag

Indledning

"Misigssût" - "den, der bruges til at undersøge med" - var et specialbygget skib med røntgenudstyr. Fra august 1955 til november 1956 gennemførte skibet den første TB-folkeundersøgelse af hele Vestgrønlands befolkning, der dengang var på ca. 25.000 mennesker.

Befolkningen tog straks skibet til sig som sit eget, og hele 92% strømmede til for at blive undersøgt. Alle byer, bygder og bopladser fra Narsaq Kujalleq i syd til Kullorsuaq i nord fik besøg, ofte flere gange. I løbet af disse første 15 måneder tilbagdelagde den sejlede tuberkulosestation mere end 17.000 sømil og havde 441 anløb.

Undersøgelserne viste, at næsten 8% af befolkningen havde aktiv lungetuberkulose, og at ca. 10 % havde inaktiv TB. Det vil sige, at de var smittet med TB, uden at sygdommen var kommet i udbrud. Blandt alle lande med en sundhedsstatistik stod Grønland dermed med en kedelig verdensrekord i TB.

"Misigssût" fortsatte med årlige undersøgelser af befolkningen i de næste 17 år.

Et kongebesøg

I sommeren 1952 besøgte kong Frederik IX og dronning Ingrid Grønland. De sejlede fra sted til sted i kongeskibet "Dannebrog", og overalt ønskede især dronningen at få indblik i det grønlandske hverdagsliv. Tuberkulosens hærgen gjorde et stort indtryk. Den medfølgende presse beskrev det i de danske aviser og blade. Det rystede befolkningen i Danmark. Derfor blev det kongelige besøg starten på en landsomfattende indsamling til fordel for kampen mod tuberkulose i Grønland.

Pengene blev samlet i "Kong Frederik IX og Dronning Ingrid Grønlandsfond". Der blev indsamlet i alt 5,3 mio. kr., et meget stort beløb fra den danske befolkning, der dengang ikke var særlig rig. I vore dages penge svarer det til ca. 90 mio. kr. En del af disse midler, 1,5 mio. kr., blev brugt til røntgenskibet "Misigssût".

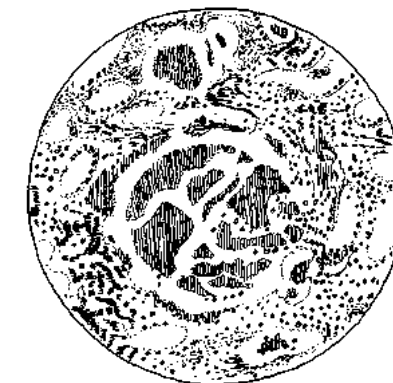
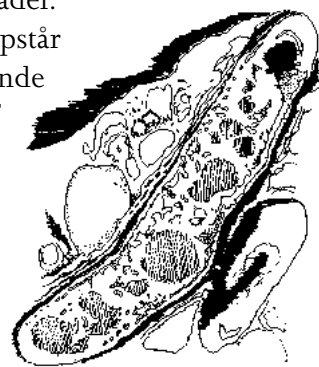
Kongebesøget banede også vej for

større bevillinger fra staten til sundhedsområdet i Grønland. På den måde blev det muligt at planlægge og opføre "Dronning Ingrid's Sanatorium" i Godthåb. Dette kæmpeprojekt på 11.350 m² med plads til 211 tuberkulosepatienter stod færdigt i 1954. Det kostede 15 mio. kr. og var dengang statens hidtil største byggeri i Grønland.

Hvad er tuberkulose?

Tuberkulose eller TB er en smitsom infektionssygdom, som skyldes smitte med bakterien *Mycobacterium tuberculosis*. Bakterien er stavformet og kun ca. tre tusindedele millimeter lang. Den er særdeles levedygtig og kan f.eks. holde sig i live i indtørret sput i flere måneder. Den tåler kulde og udtørring, men den dræbes af ultraviolet lys og ved opvarmning til over 70-80 grader.

TB-infektion opstår næsten udelukkende ved indånding af forstøvet materiale, der indeholder tuberkulosebakterier. De er så små, at de trænger ned i de

mindste dele af lungerne, alveolerne. Her formerer de sig. Delingstiden er ca. 20 timer. Fra lungerne kan bakterierne senere sprede sig til andre organer som f.eks. lever, nyrer, hjernen eller til knoglerne, hvor sygdommen også kan udvikle sig.

Hvad er lungetuberkulose?

Symptomerne på, at en aktiv TB-sygdom er i udbrud, viser sig i form af vedvarende hoste, væggtab, træthed, opspyt, der kan være blodigt, appetitløshed og nattesved. Der kan være feber, som kan svinge fra feberfri om morgenen til 39-40 grader om aftenen. Disse symptomer udvikler sig gradvist i løbet af nogle måneder.

På et røntgenbillede vil man kunne se, hvis lungevævet er angrebet. Det viser sig som pletter (infiltrater), der fortæl-

Kapitel 1 Et fremmed skib

Den dag glemte de aldrig.

Vi er tilbage i 1956. De voksne havde talt om det hele vinteren. Nu var det blevet forår. Isen var væk. Havet lå frit. Så må det skib da snart være på vej til deres lille bygd! Hver dag kiggede de ud over havet. Kommer det mon i dag?

Faktisk havde vejret været fint i lang tid, solskin og kun lidt vind. Snespurvene var for længst kommet. Næsten al sneen var væk.

I dag er det er søndag, flagene er oppe, og de fleste af bygdens børn leger oppe i fjeldet oven for husene. Her plejer de at holde til om sommeren. Sneen er allerede helt væk fra deres legested, og solen varmer, hvor der er læ. Igen er alting tørt og rart efter den lange vinter. Her har pigerne deres "huse", små runde stensætninger, og drengene deres "kajakker", små aflange stenringe, hvor de kan sidde med deres kajakleje som at ro ud, kæntre og redde sig, harpunere osv.

Pludselig råber en af de små kajakroere: "Takuuk! Umiarsuit!" Se! Skib! Alle rejser sig og står og kigger ud over det blanke vand foran bygden. Langt derude mellem de lave øer ser de et lille skib, der nærmer sig. Det er ikke et, de kender. Det må være dét skib! Det må være "Misigssût"!

På én gang styrter hele flokken nedover mod husene, mens de råber "Umiarsuiit! Umiarsuiit!" Skib! Skib! Folk kommer ud og står og ser ud over havet. Nogle kravler op på klipperne bag salteriet. Jo, det må da være "Misigssût", sundhedsvæsenets nye røntgenskib. De har hørt, at det allerede sidste år har besøgt de fleste byer og bygder i Vestgrønland. Men det mang-

ler stadig deres område. En af de store drenge synes, at han kan se, at skorstenen er gul. Den farve har skorstenen på alle KGH's skibe, og "Misigssût" er jo statens skib. De ved godt, at kong Frederik og dronning Ingrid's indsamling har betalt for det, så det kan hjælpe dem i kampen mod tuberkulosen.

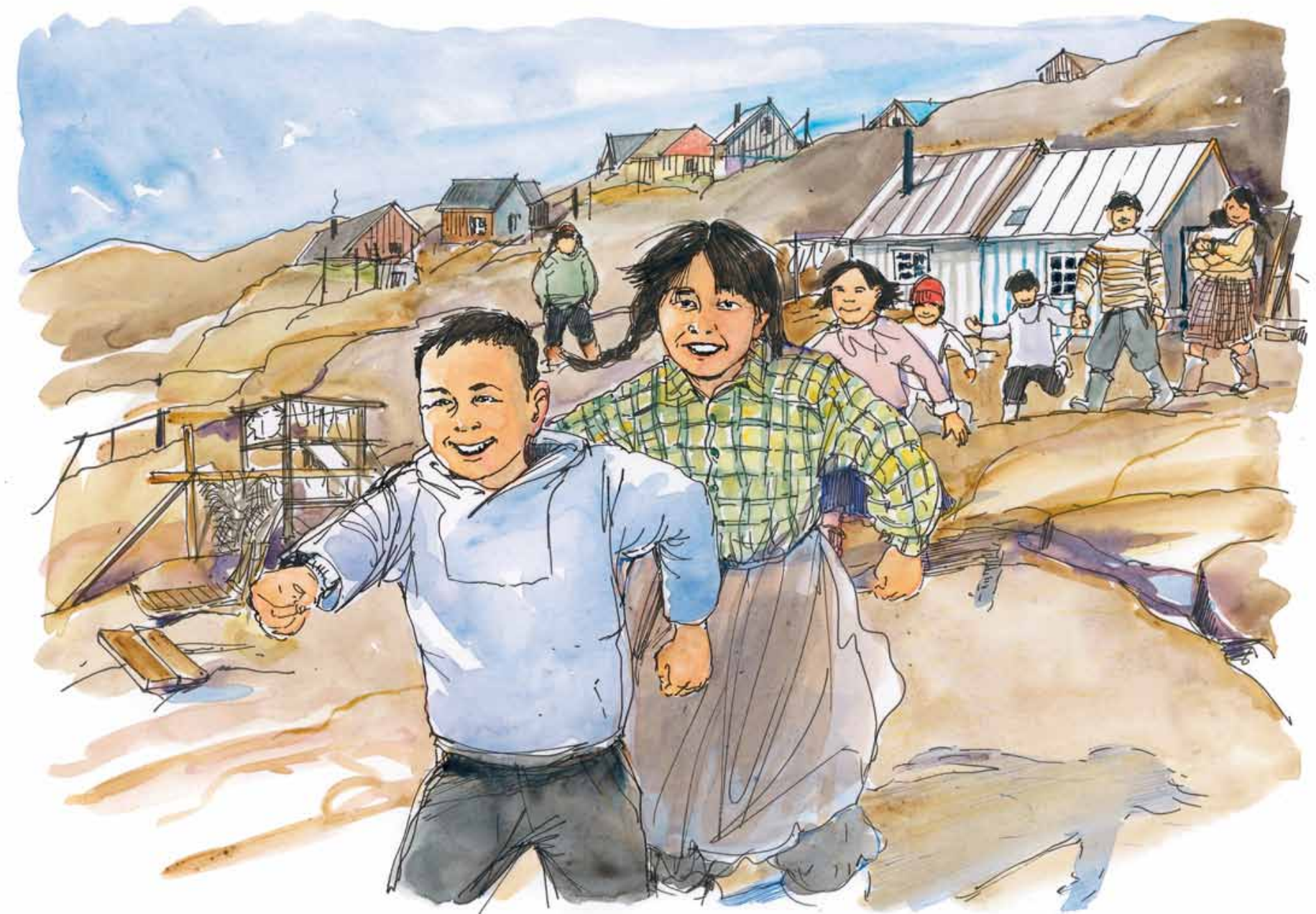
Lige før jul fik jordemoderen et brev med skonnerten inde fra byen. Det var fra lægen. Han skrev, at det nye røntgenskib "Misigssût" ville komme til Ikerasannuaq engang til foråret, og at det er meningen, at de alle sammen skal undersøges for tuberkulose. De skal gennemlyses med skibets røntgen-apparat.

Lægebåden "Bjarnov" har tidligere sejlet nogle af bygdebørnene ind til røntgen-undersøgelse på sygehuset inde i byen. Nu er røntgen-apparatet i stedet for på vej ud til dem. Til dem alle sammen. Det er spændende.

Det sorte skib med den hvide overbygning og den lave, gule skorsten er nu så tæt på, at de kan se nogle små mennesker, der står på det øverste dæk oven over kommandobroen. De vinker, og bygdefolkene vinker tilbage.

Da skibet kommer nærmere, begynder det efterhånden at tage farten af, og efter et stykke tid ligger det stille et par hundrede meter uden for bygden. Så stort det er! Ankerkæderne rasler højlydt og længe. Så bliver alt stille.

Skibet svajer langsomt rundt, og nu kan de se de hvide bogstaver på den sorte skibsside. Der står "Misigssût".

Kapitel 4 En slem overraskelse

På vej ind til stranden sidder Otto og Sørine lige ved siden af hinanden. "Fik du også plaster på?" spørger Otto. "Nej, jeg fik et lille stik i armen", svarer Sørine og peger på sin højre underarm. "Det gjorde ikke særlig ondt."

Inde på stranden fortæller de andre børn lidt bekymret, at gamle Joorut nægter at tage ud på skibet. Joorut er deres fars onkel. De voksne taler også om det. Så går deres far op til huse. Lidt efter kommer han tilbage med Joorut under armen. Alle kigger. Hvad er der mon sket?

Da Joorut er sejlet ud med motorjollen, fortæller far: "Jeg har lovet ham to store cigarer, hvis han tager ud på skibet!" De voksne begynder at smile og le, da de hører det. Så ler børnene også. De ved jo godt, hvor stædig Joorut er, men også, at han elsker cigarer.

Jordemoderen er med, da Joorut og de andre kommer tilbage. Hun går lige hen til Otto og Sørine og deres forældre. "Otto og Sørine skal ud på skibet igen," siger hun. "Lægen siger, at hun skal bruge nogle flere billeder af deres lunger."

Så går turen ud til skibet en gang til. Børnene er lidt bange, men heldigvis er deres far med. Nu er der kun de tre i venteværelset, og der går ikke ret lang tid, før der er taget en masse røntgenbilleder af deres lunger. Lægen forklarer, at hun har set noget på de første billeder. Derfor bliver de undersøgt mere grundigt. De skal nok få besked, når "Bjarnov" kommer om et par dage. Lægen beder dem også om at hoste kraftigt og spytte opspytet ned i et glas.

På turen ind sidder de to søskende med hinanden i hånden.

De siger ikke et ord. Hvad er nu det? Er de syge? Har de tuberkulose ligesom mormor?

Der er meget stille i det lille hus, da jordemoderen nogle dage senere kommer for at se på deres prøver. Otto har en stor rød plet, hvor det ene plaster sad, og ingenting på den anden side. Sådan er det også med den ene af de små. Men de to andre har slet ingen røde pletter. "Så skal de vaccineres," siger jordemoderen.

Hun ser også på Sørines og de andres arme. De har alle sammen røde udslæt, som hun måler med en lineal. "Det er fint," siger hun, og så forklarer hun, at lægebåden lige nu er i en af nabobygderne, "men den kommer snart til Ikerasannguaq." Hun tror, at Otto og Sørine skal med ind til byen. De må hellere tænke på at have deres ting parat. Så går hun videre til det næste hus.

Et par dage senere dukker "Bjarnov" op om aftenen og kaster anker uden for bygden. En matros og tolken inde fra sygehuset ror i land. Matrosen henter vand, mens tolken går op til deres hus. "Otto og Sørine skal med ind til sygehuset," siger han. "Er de syge?" spørger mor. Hun er meget bekymret. "Ja, måske har de tuberkulose," svarer tolken. Han ser alvorlig ud. "Vi sejler først i morgen."

Da han er gået, begynder de alle sammen at græde. De holder om hinanden, så godt de kan. Far græder også.

Kapitel 6 Med "Jutho" til Godthåb

Otto vågner med et sæt. Sikke et spektakel! Det larmer udenfor med en ringende lyd. Han ser, at Sørine sover endnu. - "Dav, jeg hedder Jens!" Drengen i den anden seng har sat sig op. "Hvad hedder du?" - "Otto," svarer han stille. - "Engang imellem sprænger de også. De er ved at bygge et nyt sygehus", fortæller Jens.

Der bliver pludselig stille. Så hører de en hyletone. Flere gange. Og så kommer der et ordentligt brag. Lige så huset ryster, synes Otto. Sørine farer op i sengen og ser helt forskrækket ud. "De er bare ved at bygge et nyt sygehus," siger Otto og ler. Men hun synes ikke, at det er spor sjovt.

Sådan går dagene. De lærer efterhånden de tre andre børn på stuen at kende, Jens og Ado på 10 år og lille Mette på 7. De snakker lidt med hinanden, men de skal blive i deres senge. Magdalene og de andre fødselshjælpersker kommer og går. Lægen og sygeplejersken kommer også engang imellem.

En dag forklarer lægen og tolken, at de skal rejse ned til det store nye sanatorium i Godthåb. Han har fået et telegram, der fortæller, at deres lungebilleder og sputprøver viser, at de har tuberkulose. De andre børn skal også med. Når "Jutho" kommer, skal de sejle til Godthåb. "I skal nok blive raske igen alle sammen," siger lægen.

Endelig en dag ligger "Julius Thomsen" ved atlantkajen. Børnene bliver kørt ned til havnen i Landroveren. Der skal også voksne patienter med. Kajen er fyldt med mennesker. Man siger farvel, trykker i hånd, og nogle græder. Så lægger skibet fra kaj. Langsomt sejler det ud af havnen, mens der

lyder tre høje brøl fra dampfløjten. De er på vej.

De næste dage er spændende. De har aldrig før sejlet med så stort et skib. De sejler sådan, at de næsten hele tiden kan se kystfjeldene til bagbord eller venstre side i sejlrretningen. De tænker: "Derinde bor far og mor og alle de andre", og det giver et sug i maven. "Jutho" anløber både Holsteinsborg og Sukkertoppen, og efterhånden oplever de, hvor kæmpestort deres land er.

Af og til kommer en af sømændene hen til dem med sin harmonika. Så synger han en masse sange. Nogle kender de godt hjemmefra, og så synger de med, men han synger også nogle andre, cowboy-sange kalder han dem. Det kan de godt lide.

En formiddag sejler de ind mod de store fjelde ved Godthåb. Da de er tæt ved havnen, viser deres ledsagere dem det nye sanatorium. Det hedder Dronning Ingrid's Sanatorium, men man kalder det bare Sana, siger de. Det ligger derinde på en slette og fylder rigtig meget med et utal af lange, flade bygninger, der er bygget sammen. Det ligner næsten en stor kam med fir-kantede tænder på. De synes, at det er et mærkeligt kæmpehus. Der skal de bo.

Hvordan mon det bliver?

Røntgenskibet "Misigssût" 1955 - 1974

Model af M/S Misigssût

En sejlede røntgenstation

I 1947-48 rejste to danske embedslæger rundt i Grønland, især for at bedømme TB-situationen. De anbefalede staten at bygge et sanatorium og indsætte et røntgenskib. Men der gik lang tid, før deres forslag blev til virkelighed.

Først i 1954 stod et sanatorium færdigt i Nuuk, og samme år blev et røntgenskib bestilt på Svendborg Stålskibsværft. Kong Frederik og Dronning Ingrid's Fond til bekæmpelse af Tuberku-

losen i Grønland stillede de nødvendige midler, 1,5 mio. kr. til rådighed, så man kunne bygge skibet.

Det nye røntgenskib var et isforstærket stålskib på 230 tons, 35 m langt. Det kunne med sine 300 HK sejle op til 10 knob. Det blev monteret med den tids mest moderne udstyr og var klassificeret i Veritas' højeste sikkerhedsklasse.

Billedet viser den model af skibet, som i dag står i en glasmontre i røntgenafdelingen på Dronning Ingrid's Hospital. I

montren ligger en maskinskrevet seddel med denne tekst:

"Model af M/S Misigssût, der blev bygget på Svendborg Værft i 1955. M/S Misigssût sejlede på Grønlands Vestkyst fra 1/8 1955 og hvert år til og med 1971. Sejlede desuden i 1974, hvorefter den blev afhændet.

Skibet blev brugt som røntgenundersøgelsesskib med henblik på at registrere tuberkulose tilfælde i Grønland. Der blev årligt undersøgt 90% af Vestgrønlands befolkning. Der var fra begyndelsen ansat 1 røntgenlæge, 1 røntgensygeplejerske og 1 tolk.

I 1963 var undersøgelsestallet 30.000 årligt. I 1974 var undersøgelsestallet 35.000.

Denne model blev overdraget Røntgenafdelingen i forbindelse med indvielsen af den nye røntgenafdeling i 1983."

Søsætningen

Den 28. april 1955 var en stor dag for Grønlands sundhedsvæsen. Det nye røntgenskib skulle søsættes fra Svendborg

Stålskibsværft, og dronning Ingrid skulle navngive det.

A/G havde en reporter i Svendborg. Han fulgte slagets gang og skrev bl.a. hjem til avisen: "Da klokken var blevet et kvarter over 12, løftede Hendes Majestæt champagneflasken og sagde:

"Måtte det skib, som vi nu skal søsætte, sejle en lys og lykkelig fremtid i møde og blive til velsignelse og glæde for vore grønlandske søstre og brødre, som trænger til dets hjælp. "Misigssût" skal være dets navn."

Champagneflasken knustes mod skibets bov, men et vindpust bar lidt af det ædle skum ind over platformen, så det ramte dronningen og den smukke blomsterbuket, hun havde fået af direktør Prechts lille datter.

Værftets slagfærdige direktør Fisker-Andersen smilede og sagde: "Det var høj sø, Deres Majestæt."

Her foregik det

Tegningen viser en grundplan af "Misigssût" under dækket. Folk kom ned ad den stejle trappe i forskibet, ned til venteværelset. Den røde streg viser vejen fra trappen og ind til skærmen i røntgenrummet, hvor gennemlysningen fandt sted

og lungebillederne blev taget, så snart sygeplejersken havde sagt: "Træk vejret, og hold det!"

Man kunne godt efterlade overtøjet i venteværelset, men bluse og skjorte blev normalt taget af i "slusen" med gardinerne på vejen ind til undersøgelsesrummet. Her fik man sit TB-kort, hvis det ikke var sket forinden.

De, som allerede havde et TB-journal-kort på det lokale sygehus, fik også dette kort med ind i røntgenrummet.

"Misigssût"s TB-kort blev videresendt til overlægen på Dronning Ingrid's Sanatorium, som fra 1955 samlede alle oplysninger om TB-tilfælde i Grønland. Herfra gik oplysningerne videre til Dansk Tuberkulose Index til statistiske og videnskabelige undersøgelser.

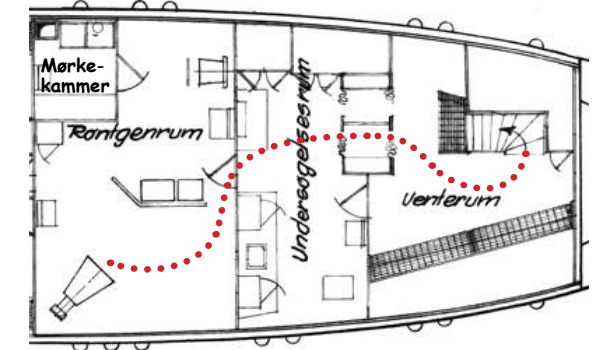
Efter røntgenfotograferingen blev filmene fremkaldt i skibets mørkekammer. Når der var travlt, skete det ofte, at nogle af maskinmesterens folk eller matroserne tog et nap med ved fremkaldelsen.

Bygdebesøg

Den 26. juli 1956 ankommer "Misigssût" til Kullorsuaq, den nordligste af Upernaviks bygder. Jordmoderen Lydia har hjulpet med at arrangere tuberkulin-

Navngivning

Snit under øverste dæk

Kullorsuaq

Moderne folkeundersøgelser

Røntgenundersøgelse på M/S Minna Martek

Nye initiativer

Den høje TB-forekomst i 90'erne og 00'erne betød, at man igen satte et røntgenskib i søen. Denne gang på en anden måde end med "Misigssût" - og med en mindre opgave.

I oktober 2006 sejlede coasteren M/S Sanatit rundt i Sydgrønland med en røntgencontainer på dækket. Skibet besøgte samtlige bygder i området. Røntgenbil-

lederne blev sendt til Nuuk til nærmere undersøgelse. Igen i 2008 og 2010 besøgte skibet, nu omdøbt til M/S Minna Martek, bygderne i Sydgrønland. Men alle tre gange var interessen for at blive undersøgt desværre slet ikke så stor, som man havde håbet på.

I samme periode intensiverede man TB-undersøgelserne på sygehusene, der på den måde igen kom til at fungere som

tuberkulosestationer.

I 2007 vedtog Landsstyret en national TB-strategi for perioden 2007-2012 med bl.a. øget oplysning og en årlig screening med Quantiferon-test af alle skoleelever ved ind- og udskolingen. Desuden indeholdt strategien tilbud til alle i Sydgrønland om røntgenfotofering hvert andet år.

Denne strategi blev i 2011 ændret med

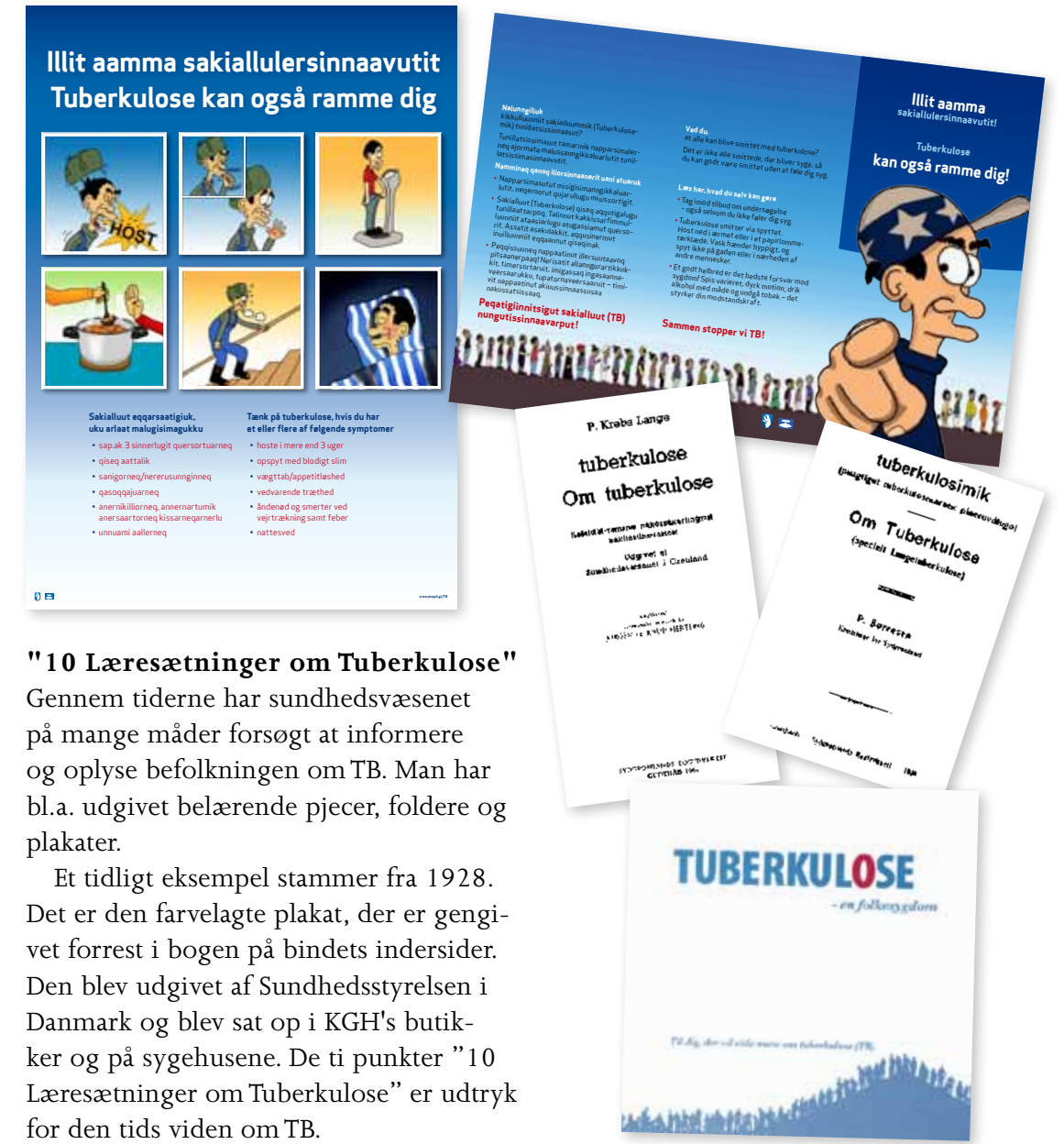
Landsstyrets vedtagelse af National TB-strategi 2012-2016, der bl.a. afskaffer de store folkeundersøgelser og i stedet satser på en intensiveret indsats i forbindelse med de enkelte TB-tilfælde, der opdages.

Folkeoplysning om TB

TB-situationen i Grønland er alvorlig. Med et årligt gennemsnit i de sidste 10 år på 146 nye tilfælde pr. 100.000 indbyggere har myndighederne haft travlt med nye initiativer.

Almindelig oplysning om TB er en vigtig del af kampagnen. F.eks. udsendte Hjemmestyrets informationskontor i 2007 Tusagassiivik, en folkeoplysende avis om TB til alle husstande.

Som en del af den Nationale TB-strategi tog sundhedsvæsenets og Landslægeembedets fælles tuberkulosegruppe i 2011 initiativ til en ny oplysningskampagne med en serie miniplakater tegnet af Robert Holmene. De oplyser om sygdommen, dens symptomer og om den forebyggende behandling, der tilbydes alle personer, som er smittet med TB, men hvor sygdommen ikke er brudt ud.

"10 Læresætninger om Tuberkulose"

Gennem tiderne har sundhedsvæsenet på mange måder forsøgt at informere og oplyse befolkningen om TB. Man har bl.a. udgivet belærende pjecer, foldere og plakater.

Et tidligt eksempel stammer fra 1928. Det er den farvelagte plakat, der er gengivet forrest i bogen på bindets indersider. Den blev udgivet af Sundhedsstyrelsen i Danmark og blev sat op i KGH's butikker og på sygehusene. De ti punkter "10 Læresætninger om Tuberkulose" er udtryk for den tids viden om TB.